

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru: Jaké jsou nutné předpoklady společenského přijetí energetické a nízkouhlíkové transformace?*(průzkumné stanovisko na žádost francouzského předsednictví Rady EU)*

(2022/C 290/04)

Zpravodaj: **Arnaud SCHWARTZ**Spoluzpravodaj: **Pierre Jean COULON**

Žádost o vypracování stanoviska	francouzské předsednictví Rady, 20. 9. 2021
Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie
Odpovědná sekce	Doprava, energetika, infrastruktura a informační společnost
Přijato v sekci	10. 3. 2022
Přijato na plenárním zasedání	23. 3. 2022
Plenární zasedání č.	568
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	224/6/5

1. Závěry a doporučení

1.1. EHSV s ohledem na zpětnou vazbu z fáze plánování a realizace vyzývá v zájmu zajištění společenské přijatelnosti energetické transformace všechny zúčastněné strany, aby zlepšily následující: nezávislost procesu, kvalitu a dostupnost informací, svobodu a rozmanitost účasti, jasnost pravidel, odpovědnost a zohlednění účasti na rozhodování, transparentnost a monitorování plánu nebo projektu „od počátku až do konce“, ale také cenovou dostupnost a funkčnost transformace (na základě řešení, která jsou k dispozici – např. dobíjecí stanice pro elektrická vozidla, které budou dobře rozmístěny a bude jich dostatek).

1.2. EHSV vyzývá EU, aby prostřednictvím finančních pobídek mnohem více podporovala distributivní spravedlnost a samovýrobu, neboť tyto pobídky představují faktor, který má nejsilnější dopad na přijetí energetické transformace na místní úrovni. Informace o těchto pobídkách by měly být snadno dostupné a postupy poskytování těchto pobídek by měly být jednoduché. Cíl energetické unie, kterým je učinit občany středobodem této politiky a zajistit, aby se mohli snadno stát výrobci energie a využívat nových technologií, musí být plněn mnohem rychleji než doposud. EHSV rovněž upozorňuje, že je důležité, aby byly získané přínosy, jakož i náklady projektu v rámci daného společenství spravedlivě rozdělovány.

1.3. EHSV navrhuje, aby EU identifikovala a odstranila všechny překážky, které mohou být příčinou nízké účasti a slabé podpory veřejnosti. Obecně platí, že pokud se dá občanům a organizacím občanské společnosti možnost podílet se na přípravě projektů a rozhodování o jejich plánování, zvýší se přijetí ze strany společnosti. V akčním plánu na zvýšení účasti by se proto měl řešit nedostatek času, nedostatečná výchova k občanství, nedostatečná odpovědnost zúčastněných orgánů a další faktory.

1.4. EHSV si přeje, aby se již od fáze plánování vedly důkladnější konzultace s občany a zejména se sociálními partnery a organizacemi občanské společnosti, než je tomu v současnosti, či dokonce aby docházelo ke spoluvytváření a aby bylo zajištěno pečlivé skloubení cílů a plánování na všech územních úrovních, až po místní provádění transformace. Je to nezbytné, pokud chceme dosáhnout větší společenské přijatelnosti a splnit přiměřeným tempem cíle energetické transformace.

1.5. EHSV zdůrazňuje, že zlepšení přijetí ze strany obyvatel a zúčastněných stran, jichž se transformace a její technické změny dotknou, vyžaduje také zvláštní pozornost a opatření, jako je celoživotní vzdělávání, změna kvalifikace a prohlubování dovedností pracovní síly, pomoc podnikům a informační kampaně zaměřené na různé skupiny, jichž se transformace dotkne. Při informování musí být vyzdvížena klíčová myšlenka, že transformace energetiky je nezbytná, protože je spravedlivější a čistější – individuálně i kolektivně – a z dlouhodobého hlediska je pro občany levnější.

1.6. EHSV však opakuje, že energetická transformace bude vyžadovat individuální i kolektivní změny ze strany jednotlivců, podniků, obcí atd. V krátkodobém horizontu znamená dekarbonizace zvýšení nákladů pro výrobce a vyšší ceny pro spotřebitele, jelikož energetická politika dosud ignorovala negativní externality fosilních paliv. V tomto ohledu je nezbytná větší transparentnost. Vzhledem k současným cenám energie je pro spotřebitele velmi obtížné dobrovolně akceptovat vyšší ceny. To je důležité mít na paměti. Kromě toho je tudíž také důležité informovat o úspěších spravedlivé transformace. V současné diskusi však příliš často slyšíme negativní zprávy. Klíčovým předpokladem pro zajištění společensky přijatelné a úspěšné transformace je zachování konkurenceschopnosti podniků EU na světovém trhu, aby se zabránilo zbytečnému tlaku na hospodářství a nezaměstnanosti.

1.7. EHSV připomíná, že dřívější daně na fosilní paliva a nové environmentální „zelené“ daně jsou poplatky, které mají proporcionálně větší dopad na rozpočty domácností s nízkými příjmy než na rozpočty dobře zajištěných domácností. Dotace a daně, které jsou škodlivé pro životní prostředí, je třeba postupně, ale rychle zrušit, což politici často slibují. Výnosy z nových „zelených“ daní by proto měly být použity na sociální inovace, dotování energetické transformace zranitelných domácností a zachování jejich kupní síly.

1.8. EHSV rovněž připomíná, že ústředním bodem úvah a opatření v rámci přechodu na nízkouhlíkovou společnost musí být koncepce spravedlivé transformace. Spravedlivá transformace musí být více než soubor politických cílů, neboť je základem toho, aby společností transformaci energetiky přijala. Na evropské úrovni by měl právní rámec pro spravedlivou transformaci, který by zahrnoval například konkrétní návrhy uvedené v tomto stanovisku, jež by se mohly promítnout do vnitrostátních plánů v oblasti energetiky a klimatu, doplňovat balíček „Fit for 55“.

1.9. EHSV vyzývá k přehodnocení balíčku „Fit for 55“ s cílem zlepšit schopnost řešit kolísavost cen energie a problémy, které vyplývají z mimořádných událostí, včetně války, a k zavedení vhodných opatření, díky nimž bude možné řešit tyto situace tak, aby nedocházelo k negativnímu dopadu na koncové uživatele.

2. Kontext a prvky definice

2.1. Lidstvo se potýká s vyčerpatelností přírodních zdrojů⁽¹⁾, úbytkem biologické rozmanitosti a globálním oteplováním. Energetická transformace a přechod na uhlíkově neutrální hospodářství je proměnou naší společnosti, a to proměnou konkrétní (jedná se zejména o změnu návyků – jednotlivců i kolektivu) i civilizační. Musí nám umožnit demokraticky, spravedlivě a s ohledem na ekosystémy⁽²⁾ snížit naše materiální a energetické potřeby a zároveň zajistit blahobyt pro všechny⁽³⁾.

2.1.1. Pokračovat stejně jako nyní v používání fosilních paliv v nadcházejících desetiletích nepřípadá v úvahu, ať už z důvodů ochrany životního prostředí, dodávek nebo společenských důvodů. To znamená, že přechod na uhlíkově neutrální společnost je naléhavou nutností.

2.1.2. V kontextu zeleného růstu⁽⁴⁾ však nízká energetická návratnost investic do alternativních zdrojů energie ohrožuje naše hospodářství systémovým kolapsem, přičemž však nesmíme zapomínat na potenciálně ničivý dopad těžby na životní prostředí.

2.1.3. Pro dosažení větší soudržnosti a přijatelnosti ze strany společnosti budeme muset:

- snížit poptávku po nerostných surovinách zlepšením jejich recyklace,
- provádět posouzení dopadů, abychom dospěli k takové transformaci, která se bez nerostných surovin obejde, sníží jejich využívání nebo je bude umět nahradit,
- zajistit oběhové hospodářství v odvětví obnovitelných zdrojů energie,
- podporovat energetickou účinnost a výrazně snížit celkovou spotřebu energie,
- přehodnotit návrhy uvedené v balíčku „Fit for 55“ s cílem zlepšit schopnost řešit kolísavost cen energie a problémy vyplývající z mimořádných událostí, včetně války.

(1) <https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>

(2) <https://doughnuteconomics.org/about-doughnut-economics>

(3) https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf

(4) <https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>; <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>

2.1.4. Vzhledem k tomu, že jsme si vědomi toho, že scénáře spojené s technologickými riziky a se selháním propadů uhlíku nebo energetické účinností mají své limity, bude nutné nejen přehodnotit náš životní styl, a tím vytvořit určitý manévrovací prostor pro systémovou úspornost, ale také zajistit širší přijetí opatření pro přizpůsobení se změně klimatu.

2.2. Podmínky společenského přijetí takové transformace byly v posledních letech předmětem vědeckého zkoumání. EHSV o tom informuje v tomto stanovisku, které je zaměřeno zejména na zlepšení postupů v orgánech EU a v členských státech.

2.3. Přijetí projektu užitečného pro energetickou transformaci ze strany veřejnosti je velmi složité. Zahrnuje aspekty, jako je porozumění navrhovaným technologiím, souvisejícím rizikům (sociálním, zdravotním, ekonomickým atd.), možným alternativám, posouzení nákladů a přínosů doporučených možností a postoj hostitelského území. Přijetí ze strany veřejnosti znamená, že takové projekty musí být projednány s obyvatelstvem a všemi zúčastněnými stranami a že je třeba klást obecnější otázky týkající se rozvoje území a životního stylu, který je v něm žádoucí.

2.4. Podle studií ⁽⁵⁾ a podle názoru EHSV jsou hlavními faktory společenského přijetí:

- důvěra ve veřejnou správu a procesní spravedlnost,
- spravedlivý přechod vyznačující se cenovou dostupností,
- obavy týkající se umístění a plánování,
- vliv sociodemografických faktorů,
- společensko-technická proveditelnost.

2.5. Podívejme se nyní na to, co tyto pojmy znamenají a co bychom si z nich mohli vzít jako způsob realizace přechodu na nízkouhlíkové hospodářství.

3. Podmínky provádění

3.1. Důvěra ve veřejnou správu a procesní spravedlnost

3.1.1. Mnoho studií ukázalo, že pro míru přijetí ze strany společnosti je důvěra klíčová. Existuje souvislost mezi procesní spravedlností, důvěrou a mírou přijetí transformace. Transparentní rozhodování a šíření informací zvyšuje úroveň vzájemné důvěry mezi tvůrci projektů a společenstvími.

3.1.2. EHSV také opakuje, že je třeba se zaměřit na právní stát, například pokud jde o využívání různých fondů EU. Výbor se rovněž domnívá, že by Komise měla své návrhy zveřejňovat ve všech úředních jazycích, a to rychle a srozumitelně, aby byla zajištěna široká dostupnost a účast.

3.1.3. Studie rovněž ukazují, že zapojení občanů pomáhá řešit problémy společenství a zvyšuje úroveň vzájemné důvěry. Šíření informací má zásadní význam pro odstranění případných mylných představ o transformaci a opatřeních nebo nástrojích, které je třeba zavést k jejímu uskutečnění. Proto je důležité diskutovat o otázkách, jako je umístění, náklady a možné environmentální, ekonomické, zdravotní a sociální dopady projektů energetické transformace, ale také se zabývat jejich přínosy. Díky tomu navíc široká veřejnost ochotněji souhlasí s výstavbou nových zařízení ve svém okolí.

3.1.4. EHSV se proto domnívá, že pro přijetí ze strany společenství je zásadní vést dialog s obyvateli i s příslušnými zúčastněnými stranami a nastolit vzájemnou důvěru prostřednictvím otevřené komunikace a umožnit zapojení v co nejranější fázi do rozvoje činností a projektů souvisejících s energetickou transformací ⁽⁶⁾, a to na všech příslušných územních úrovních, od místní až po úroveň EU.

3.1.5. Pro podporu zapojení a budování důvěry je důležité se opírat o místní subjekty, zejména o organizace občanské společnosti, které veřejně podporují transformaci na základě vědeckých poznatků. ⁽⁷⁾ Tato místní síť může šířit informace ve veřejné sféře organičtějším způsobem a vytvářet protiváhu případným mylným představám, které se mohou šířit.

⁽⁵⁾ Trends in Social Acceptance of Renewable Energy Across Europe – A Literature Review (Tendence v oblasti společenského přijetí energie z obnovitelných zdrojů v Evropě – přehled odborné literatury), 8.12.2020.

⁽⁶⁾ To doporučuje sdružení *France Nature Environnement* ve svých publikacích zvaných „scope“ (méthascope, éoloscope atd.).

⁽⁷⁾ <https://www.fondation-nicolas-hulot.org/sondage-science-et-transition-ecologique-en-qui-les-francais-ont-il-confiance/> (pouze ve francouzštině).

3.1.6. Participativní demokracie je dnes klíčovým prvkem evropského modelu občanství. Lisabonská smlouva zajišťuje vzájemnou doplňkovost mezi zastupitelskou a participativní demokracií. Z mezinárodního hlediska jsou přístup k informacím a účast veřejnosti na plánování a rozvoji dvěma ze tří pilířů Aarhuské úmluvy. Jejich provádění je třeba ještě zlepšit, stejně jako provádění pilíře přístupu ke spravedlnosti.⁽⁸⁾

3.1.7. Jednu z metod účasti, kterou je třeba podporovat, představuje veřejná diskuse. Tu by měla zajišťovat komise odborníků na zapojení občanů, jež by měla prokazatelné zkušenosti a byla by nezávislá⁽⁹⁾. To je zárukou nezbytné důvěryhodnosti celé diskuse, jejímž prostřednictvím by občané byli zapojeni do přípravy rozsáhlých opatření týkajících se území, na němž žijí. Tato diskuse zajišťuje, aby všechny zúčastněné strany byly plně a transparentně informovány o daném plánu, o programu nebo o projektu ve fázi návrhu, a dává jim jako jednotlivcům i jako organizovaným skupinám možnost vyjádřit svůj názor na vhodnost předložených opatření.

3.1.8. Skutečnost, že účast občanů již několik let probíhá virtuálně a nevyžaduje odpovědnost ani diskusi s prostředníky z řad třetích stran, kteří by byli zárukou této metody, důvěru občanů postupně narušuje. Má-li být veřejnost zapojena ve všech fázích a má-li se společně určit, jaká opatření je třeba provést, je vedle informování zapotřebí kombinace online konzultací a fyzických setkání⁽¹⁰⁾.

3.1.9. Pro zlepšení dialogu mezi všemi zúčastněnými stranami by například měly být rozhodovací orgány a osoby odpovědné za zastupitelskou demokracii povinny v návaznosti na účast veřejnosti písemně vysvětlit, jak s různými příspěvky naloží a jaké zlepšení to občanům přinese. Tato odpovědnost by usnadnila pochopit důvody jejich rozhodnutí a zlepšila by důvěru v demokracii.

3.2. Spravedlivá transformace vyznačující se cenovou dostupností

3.2.1. Balíček „Fit for 55“ a cíl dosažení uhlíkové neutrality do roku 2050 znamenají velkou výzvu. Podle Evropské komise si splnění našich cílů pro rok 2030 vyžádá jen na investice do systémů výroby energie dalších 350 miliard EUR ročně. Zásadní otázkou pro EHSV a samozřejmě pro celou společnost je to, kdo bude platit, kdo bude investovat, kdo z toho bude profitovat, a zda budou finanční prostředky dostatečné.

3.2.2. Distributivní spravedlnost zajišťuje v zájmu spravedlivé transformace vyznačující se cenovou dostupností rovnoměrné rozdělení přínosů, a nikoli pouze nákladů projektu. Jedná se o zásadně důležitý faktor přijetí ze strany společnosti. Finanční pobídka, která není administrativně či technicky složitá, se dokonce ukazuje jako největší motivační faktor pro přijetí projektu souvisejícího s transformací. Díky tomu budou jednotlivci, zemědělci, malé a střední podniky, energetická sdružení apod. připraveni se prostřednictvím svých investic a svého rozhodnutí zapojit do nového systému, aby bylo dosaženo nezbytné transformace.

3.2.3. Je evidentní, že základním předpokladem společensky přijatelné a úspěšné transformace na uhlíkově neutrální ekonomiku je, aby evropské podniky zůstaly na světovém trhu i nadále konkurenceschopné, a zabránilo se tak zbytečnému tlaku na hospodářství a nezaměstnanosti.

3.2.4. Finanční pobídky v té či oné formě (např. nižší ceny energií nebo možnosti příjmů, podpora místní ekonomiky, podpora dalšího vzdělávání nebo změny kvalifikace) jsou důležitým faktorem přijetí na místní úrovni a podpory projektu.

3.2.5. K většímu přijetí na místní úrovni může rovněž přispět vnímání výhod. Například vytvoření místních pracovních míst, zejména v případě energetické transformace místního trhu práce, je vnímáno jako přínos pro komunitu, který může zvýšit přijetí projektu.

3.2.6. Na mnoha místech se stává nebo se již stala cenově nejdostupnější a nejudržitelnější zejména elektřina z větrných a solárních systémů. Jednou z možností je umožnit všem místním občanům, aby vyráběli levnou elektřinu a měli z ní prospěch: tím, že se stanou také výrobci, se jejich role změní ze spotřebitelů na prozumenty. Jejich práva je třeba posílit a chránit. Tento přístup je o to důležitější, že odvětví dopravy a vytápění jsou stále více elektrifikována.

3.2.7. Z hlediska klimatu teoreticky nezáleží na tom, kdo fotovoltaický nebo větrný systém postaví a provozuje, ale pro místní přijetí a regionální hospodářství má tato otázka zásadní význam. Z praktického hlediska je proto třeba vyvinout zvláštní úsilí, aby byla taková účast umožněna.

3.2.8. EHSV se domnívá, že počet prozumentů a společenské přijetí transformace by bylo možné rychle zvýšit následujícími opatřeními:

⁽⁸⁾ Úř. věst. C 123, 9.4.2021, s. 66.

⁽⁹⁾ Jako je Národní komise pro veřejnou diskusi (Commission nationale du débat public) ve Francii.

⁽¹⁰⁾ Viz Státní rada, veřejná zpráva z roku 2011 „Consulter autrement, participer effectivement“ (Jiný způsob konzultování a efektivní účast), La Documentation française 2011.

- a) komunitní soběstačnost: pokud spotřebitelé provozují systémy kolektivně a vyrobená elektřina je spotřebována na místě, pak by měla být považována za individuálně vyrobenou elektřinu;
- b) sdílení energie: v rámci komunit využívajících obnovitelné zdroje energie by se měl na elektřinu, kterou výrobci sdílejí pro vlastní využití, vztahovat snížený síťový poplatek;
- c) virtuální čisté měření: umožní lidem, kteří nebydlí v bezprostřední blízkosti systému obnovitelné energie, zapojit se a přímo využívat vyrobenou elektřinu. K tomu by mělo sloužit nové zákonem stanovené virtuální čisté měření, kdy je každá kilowatthodina elektřiny spotřebovaná ze soustavy, do níž je spotřebitel zapojen, kompenzována kilowatthodinou, kterou spotřebitel odebere z jiného zdroje v jiném čase. Toto měření již existuje například v Řecku, Polsku a Litvě.

3.2.9. Místní samovýroba je zajímavá také v souvislosti s inteligentními měřiči, které pracují s cenovými signály z trhu a umožňují spotřebu a flexibilitu šetrné k síti, které pak mohou být odměněny. Tato kombinace může pomoci snížit zatížení sítě, a tím může snížit potřebu jejího rozšíření.

3.2.10. Ústředním bodem budoucích politických opatření musí být otázka zvyšování nákladů na energii a schopnosti členských států tyto náklady zmírnit. EHSV podporuje nejen mimořádná opatření, jejichž cílem je zabránit drastickým sociálním důsledkům, ale rovněž se důrazně zasazuje o provádění tržních hodnocení, která prověřují chování aktérů na trhu s energií. Výbor zároveň připomíná společné hodnoty Unie, pokud jde o služby obecného hospodářského zájmu ve smyslu článku 14 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU), jak jsou stanoveny v Protokolu č. 26 o službách obecného zájmu připojeném k SFEU. Mohlo by to přinést větší účinnost a zabránit selháním trhu. Je zapotřebí účinnější kontrola trhu ze strany orgánů.

3.2.11. EHSV vyzývá k přehodnocení balíčku „Fit for 55“ s cílem zlepšit schopnost řešit kolísavost cen energie a problémy vyplývající z mimořádných událostí, včetně války, a to tak, abychom se vyhnuli negativnímu dopadu na koncové uživatele (například zavedením příslušných mechanismů, které zabrání stanovování nadměrných cen, jako je dočasné pozastavení systému obchodování s emisemi).

3.2.12. Zároveň je třeba dbát na sociální spravedlnost a řešit rostoucí energetickou chudobu obyvatel Evropy. ⁽¹¹⁾ Podle Evropské komise s sebou boj proti změně klimatu nese hmatatelná rizika prohlubování nerovností, proti nimž je třeba zavést specifické veřejné politiky. Zejména je třeba posílit odborné vzdělávání a změnu kvalifikace a udržet pod kontrolou růst některých cen pro domácnosti postižené tzv. energetickou chudobou. ⁽¹²⁾ Energetická transformace, která vytvoří pracovní místa a zachová kupní sílu domácností s nízkými příjmy, je společensky přijatelnější. ⁽¹³⁾

3.2.13. Mimoto byly v zájmu toho, aby se napomohlo přijatelnosti transformace, zamýšleny různé scénáře, které by domácnostem s nízkými příjmy poskytly více prostředků, například v simulacích konsorcia Locomotion. EHSV přesto připomíná, že by bylo třeba rozšířit a navýšit Sociální fond pro klimatická opatření a Fond EU pro spravedlivou transformaci ⁽¹⁴⁾, aby se skutečně zajistilo, že nikdo nebude opomenut, a v jejich rámci zohlednit všechny aspekty vyloučení a marginalizace.

3.2.14. K tomu, aby bylo možné pomoci zejména nejzranitelnějším skupinám s realizací energetické transformace, bylo by rovněž užitečné rozvinout a zdokonalit politiky přerozdělování, a za tímto účelem vyzkoušet inovativní opatření ⁽¹⁵⁾, jako je univerzální základní příjem, daňové úlevy, kratší pracovní týden, sdílení pracovních míst, programy záruk zaměstnanosti i významnější úloha pracovníků v řízení podniků.

3.2.15. Tato a další již zmíněná opatření by měla zvýšit přijatelnost transformace. Mohla by využít okamžitého přeměrování dotací, financování a daňových výhod, které jsou v současnosti stále poskytovány fosilním palivům. Je důležité vytvořit zdroje financování pro udržitelné investice.

⁽¹¹⁾ Informační zpráva Evropského hospodářského a sociálního výboru *Hodnocení evropské energetické unie – sociální a společenský rozměr transformace energetiky*.

⁽¹²⁾ Tato chudoba vede k jevům, jako jsou např. krádeže (připojení k sítím patřícím někomu jinému), ať už z důvodů souvisejících s existenční tísň, nebo v důsledku občanské neposlušnosti namířené proti systému prodeje elektřiny.

⁽¹³⁾ Úř. věst. C 152, 6.4.2022, s. 158.

⁽¹⁴⁾ Úř. věst. C 311, 18.9.2020, s. 55.

⁽¹⁵⁾ <https://eeb.org/library/escaping-the-growth-and-jobs-treadmill/>

3.2.16. Zejména je tedy nutné naplánovat nyní velmi rychle již dávno slibované zrušení financování škodlivého pro životní prostředí a zavést zelené daně v souladu s účelově vázaným daňovým systémem⁽¹⁶⁾, tj. s přesunem zdrojů financování ve prospěch transformace. To pomůže všem pochopit a přijmout veřejná opatření v této oblasti.

3.2.17. Přijatelnost ekologického zdanění ze strany veřejnosti totiž předpokládá kompenzaci zohledňující příjmy domácností a jejich energetickou chudobu (absence veřejné dopravy, špatná izolace bydlení, nízká účinnost systému vytápění a typ vlastněného vozidla atd.), jež jim pomůže⁽¹⁷⁾ využít úspor, kterých lze potenciálně dosáhnout v dlouhodobém horizontu díky energeticky méně náročnému vybavení.

3.2.18. Stejně tak by měla být testována uhlíková karta⁽¹⁸⁾, jež spočívá v přidělování nepřevoditelných individuálních emisních kvót, aby se zjistilo, zda se její osvětový potenciál může promítnout nejen do snížení emisí skleníkových plynů a zvýšení energetické transformace v praxi, ale také zda by tento rovnostářský nástroj dokázal posílit její přijatelnost.

3.2.19. Příkladná role veřejných subjektů (nad rámec jejich postupů a opatření ve prospěch úspornosti a obnovitelných zdrojů energie, participativní demokracie, sociálního dialogu a financování zařízení provozovaných občany nebo celoživotních vzdělávacích akcí v oblasti transformace) bude záviset na jejich schopnosti řešit otázku financování a zajistit jeho udržitelnost, například prostřednictvím víceletého programu financování energetických renovací, jehož povinnou součástí je dosažení výsledků.

3.2.20. Nové dotace a daňová opatření budou muset být doplněny všeobecně závaznými normami, protože stejně jako je třeba přijmout opatření umožňující vývoj vzájemně motivačních interakcí podporujících transformaci, i tyto normy umožní vytvořit svět, v němž si přejeme žít.

3.3. Umístění a plánování

3.3.1. Mnoho problémů spojených s umístěním projektů, které jsou užitečné z hlediska energetické transformace, je způsobeno jejich specifickými materiálními vlastnostmi. K řešení těchto problémů je třeba vyvinout další úsilí, zejména šířit znalosti zaměřené na boj s dezinformacemi a zavádět osvědčené postupy pro řešení těchto problémů.

3.3.2. Jedná se zejména o to, zohlednit urbanistické a kulturní dědictví minulosti (vjezd do měst, který hyzdí obchodní a průmyslové zóny, parkoviště zabírající úrodnou půdu, satelitní městečka a sídliště na okrajích měst, jež vedou k závislosti na automobilové dopravě atd.). Výhody energetické transformace v současnosti převažují nad důsledky pro „krajinu“. Abychom zajistili, že bude probíhat udržitelným způsobem, musíme se v maximální míře vyhnout negativním dopadům spojeným s požadavky na půdu, případně je snížit a kompenzovat.

3.3.3. Toho je třeba dosáhnout umístěním infrastruktury do míst, kde nebude konkurovat zemědělství, nebo respektováním přírody a kulturního dědictví. Jedním z řešení je začlenění zařízení do stávajících městských nebo průmyslových oblastí nebo jejich umístění na okrajových plochách se zanedbatelnou produktivní nebo přírodní hodnotou.

3.3.4. Pokud je instalace na úrodné půdě nevyhnutelná, měla by být co nejvíce začleněna do zemědělského systému a neměla by vést k odlesňování a/nebo čistému záboru půdy.

3.3.5. Pro řádné informování široké veřejnosti a získání její důvěry by se navíc měla systematicky provádět přísná posuzování vlivů na životní prostředí u zařízení i u všech vnitrostátních a evropských cílů a plánů v oblasti energetiky.

3.3.6. Pro udržování dynamiky neustálého zlepšování v naší společnosti jsou nezbytná i následná hodnocení. Kromě toho je zapotřebí navázat dialog mezi všemi územními úrovněmi a zavést správné nástroje pro monitorování a provádění politik, aby se v maximální míře zabránilo zabírání půdy a „přesouvání environmentálních problémů“, jak doporučuje zejména EEA⁽¹⁹⁾.

3.3.7. Při následném hodnocení opatření a projektů souvisejících s energetickou transformací by vyčíslení místních ekonomických přínosů mohlo vést k přijatelnosti ze strany společnosti.

⁽¹⁶⁾ Úř. věst. C 62, 15.2.2019, s. 8.

⁽¹⁷⁾ Nadace Eurofound, 2015, Access to social benefits: reducing non-take-up (Přístup k sociálním dávkám: jak omezit jejich nevyužívání), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucembursko. Politická zpráva EEA a nadace Eurofound „Exploring the social challenges of low-carbon energy policies in Europe“ (Prozkoumání sociálních výzev politik v oblasti nízkouhlíkové energetiky v Evropě), ef22004en.pdf

⁽¹⁸⁾ <https://www.socialter.fr/article/carte-carbone-plutot-qu-une-taxe-un-quota-pour-chaque-citoyen-1> (pouze ve francouzštině).

⁽¹⁹⁾ <https://www.eea.europa.eu/themes/energy/renewable-energy/eu-renewable-electricity-has-reduced>

3.3.8. Problém s nalezením místa pro výrobu energie v Evropě by bylo rovněž možné řešit dovozem zelené elektřiny v kapalné podobě, která by byla vyrobena v zemích sousedství, a to s využitím možností, které poskytuje vodík. Co se týče společenského přijetí, je toto třeba chápat jako rozměr společného rozvoje těchto regionů. ⁽²⁰⁾

3.4. Sociodemografické faktory

3.4.1. Kromě těchto důvodů hrají ve vnímání veřejnosti roli také obecné demografické údaje. Předem provedené demografické studie by pomohly lépe formulovat strategii pro přijetí projektů na základě znalosti velikosti a složení cílové skupiny, u níž je největší pravděpodobnost, že bude proti. Tyto studie by měly být přístupné všem zúčastněným stranám.

3.4.2. Vyšší míra přijetí koreluje s vyšší úrovní vzdělání a mladším věkem. Proto je důležité rozvíjet celoživotní vzdělávání (i v podnicích a střediscích odborného vzdělávání) zaměřené na úspěšnost, účast občanů a angažování ve společném postupu na podporu transformace.

3.4.3. EHSV navrhuje, aby se osvětové kampaně věnované transformaci inspirovaly trendem BIMBY (Build In My Backyard), jenž vychází z trendu NIMBY, přičemž by měly propagovat příklady, které ve společnosti umožní šířit správné postoje a přínosy pro společnost, a pozitivní příběhy prostřednictvím svědectví a konkrétních příkladů úspěchů z různých regionů a zemí, s nimiž se lidé mohou ztotožnit.

3.4.4. To vše by mohlo vést k přijetí a k tomu, že lidé budou chtít společně přejít k tomuto novému způsobu života, který je nutný kvůli tomu, že je v současnosti třeba nahradit fosilní paliva. Měly by být vyčleněny prostředky na osvětové akce, které by mohly uváženě zajišťovat různé zúčastněné strany.

3.4.5. Ohledně přímého vlivu konkrétních sociodemografických faktorů nepanuje shoda, neboť jejich dopad závisí na jednotlivých zemích a jejich politickém kontextu. Mají však jednoznačný vliv na místní přijetí plánů a projektů umožňujících transformaci. EHSV se proto domnívá, že je nezbytné podporovat počáteční i průběžné vzdělávací akce v oblasti energetické transformace, prováděné ve spolupráci se sociálními partnery a organizacemi občanské společnosti.

3.4.6. Úvahy na téma společenského přijetí však někdy vedou k přenesení odpovědnosti za přijetí či nepřijetí příslušných technologií na cílové skupiny. Jde o přesvědčení, že při realizaci potenciálu technologií by hrál roli pouze společenský rozměr. Odpor k pořizování si nebo používání nových nástrojů však může mít komplexnější základ. ⁽²¹⁾

3.5. Společensko-technická proveditelnost ⁽²²⁾

3.5.1. Překážky pro přijetí určitých zařízení jsou také technického rázu. Vyplývají zejména z toho, že je obtížné šířit kulturu menší spotřeby energie ve společnosti, která paradoxně vybízí ke stále větší spotřebě, což je v silném rozporu s informacemi o nutnosti úspor energie.

3.5.2. Přijatelnost ze strany společnosti se týká komplexní situace akceptované koexistence mezi technikou a uživateli. Přijatelnost však neznamená skutečné přijetí (viz např. inteligentní měřiče, které jsou teoreticky přijatelné, ale nejsou používány, a jejich instalace je tedy odmítána). Skutečné přijetí znamená, že došlo k určitému „běžnému“ využívání dané technologie. Už se o ní nediskutuje, osvědčila se, patří mezi ostatní technologické alternativy, ale člověk nemusí být nutně jejím příznivcem. Stát se jejím příznivcem znamená osvojit si ji ve smyslu začlenění do svého způsobu života, považovat ji za nezbytnou, nevyhnutelnou.

3.5.3. Omezení spojená s přijetím technologií souvisejících s transformací se týkají také skutečnosti, že při jejich koncipování se nejčastěji počítá s tím, že uživatelé budou vědět, jak je používat v souladu s účely, pro které jsou určeny.

3.5.4. Předpokládá se, že uživatelé budou souhlasit s energetickými projekty, které tyto technologie umožňují, ještě než budou sami schopni využívat všechny jejich možnosti. Řada průzkumů však ukazuje, že i technické předměty našeho každodenního života jsou z velké části využívány nedostatečně, a to kvůli neznalosti jejich skutečných možností a způsobů, jak je lze využít.

⁽²⁰⁾ Úř. věst. C 123, 9.4.2021, s. 30.

⁽²¹⁾ Například koupě elektromobilu s sebou nese změnu v řízení – přechod z řazení řadicí pákou na automatickou převodovku, což může někoho odrazovat.

⁽²²⁾ <https://www.larevuedelenergie.com/les-energies-renouvelables-en-transition-de-leur-acceptabilite-sociale-a-leur-faisabilite-sociotechnique/> (pouze ve francouzštině).

3.5.5. Společensko-technickou proveditelnost lze považovat za proces sociálního začleňování a šíření, který probíhá v časovém rámci, jenž vyžaduje určitý počet fází. První fáze je zásadní, protože se týká doby výzkumu a vývoje a kontroverze⁽²³⁾, tj. doby, která předjímá změny způsobené zavedením nové technologie. Druhá fáze se týká počáteční zpětné vazby. Zde se logika koncepce střetává s předpokládaným využitím a schopností technologií začlenit se do světa společnosti. V poslední, dlouhodobé fázi jde o běžné využívání. V této fázi je ve hře odmítnutí nebo přijetí projektu, jeho osvojení a způsoby jeho začlenění do života společnosti.

3.5.6. A právě zde dochází k mobilizaci na místní úrovni: některé územní celky se pomocí těchto technologií snaží řešit určité problémy. Začlenění do života společnosti pak odpovídá makrosociálním změnám, které jejich použití vyvolává.

3.5.7. Pomocí technologie lze zásadně měnit vztah ke světu, vztahy a sociální reprezentace. To je možné pouze tehdy, pokud se technologie neprosazuje jako daná, ale nabízí možnost úprav a přehodnocení. V tomto ohledu se EHSV domnívá, že technologická neutralita založená na vědeckých studiích, spravedlivá hospodářská soutěž a možnost otestovat a prodiskutovat vhodnost různých technologií mohou přispět ke zlepšení společenského přijetí.

3.5.8. Při podrobné analýze se tak debata o energetické transformaci posouvá od technicky orientovaného přístupu k přístupu více orientovanému na společnost. Z toho vyplývá, že pojem společenské přijatelnosti, kdy máme tendenci přenášet odpovědnost za náš energeticky náročný životní styl pouze na spotřebitele, je třeba diferencovat a zahrnout do širší sféry společensko-technické proveditelnosti, což vyžaduje, abychom se zamysleli nad významem metod a politických rozhodnutí v oblasti energetiky.

V Bruselu dne 23. března 2022.

Předsedkyně
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Christa SCHWENG

⁽²³⁾ (Příkladem z jiné oblasti, než je transformace energetiky, jsou třeba chytré telefony, které jsou všeobecně přijatelné a také běžně používány.)